

vállalkozásként létesülő összekötő vasút rövidesen a Losonci Vaspályatársulat sorára jut.

1868. októberében a Maygráber—gr. Zichy—van Langenhowen vállalkozás koncesszióját visszavonták és elhatározták, hogy az összekötő vasutat állami üzemként hozzák létre. Az ügy az Országgyűlés elé került, s az 1872. évi IX. tc. a Magyar Államvasutakra bizta megvalósítását. A MÁV mérnökei *Meissner Sándor* (1840—1915) és *Tolnay Lajos* (1837—1918) déli, Gellért-hegy alatti vonalvezetés mellett foglaltak állást, ez szolgálta ugyanis a hatvani és a tervezett győri MÁV-vonalak összeköttetését. Meissner és Tolnay a déli összekötő vasút pályavezetésének három változatát dolgozták ki. Az *első* a mai Villányi út—Karinthy Frigyes út—Petőfi-híd—Hámán Kató út—Nagyvárad tér—Tisztviselőtelep vonalában kötötte volna össze a déli vasutat a Józsefvárosi pályaudvarral (2. térkép). A Dunán való átkelést gőzkomppal és híddal oldották volna meg. A *második* változat a kispesti Határ út vonalában, majd Csepel község mellett a szigeten keresztül vezetett volna (3. térkép). Ez a legolcsóbb megoldás, mivel nem igényelte a mocsaras lágymányosi Duna-szakasz feltöltését. Mint tudjuk, a *harmadik* változat valósult meg, annak ellenére, hogy ez 800 ezer forinttal többbe került a csepeli megoldásnál, mivel ehhez lehetett legkönnyebben csatlakoztatni a ferencvárosi malmokat és a kőbányai sertéshizlaldákat (3. térkép).

A déli összekötő vasúti hid építését 1873. augusztusában kezdték meg, a töltések építéséhez 1875. októberében fogtak hozzá, s 1877. október 23-án az összekötő vonalat ünnepélyesen átadták a forgalomnak.

Turányi Kornél

Egy tudós helytörténész emlékezete

A közelmúltban volt harminc esztendeje, hogy meghalt Sümeg tudós helytörténésze, országszer- te hírneves régésze, *Darnay Kálmán*. Tevékenysége a századforduló és a második világháború közötti időszakban ismertté tette nemcsak magát a kisvárost, polgárainak életét, hanem e táj olyan régészeti emlékeit is, amelyek közül nem egy európai rangú leletnek számított. Írásaival történelmi tanulmányaival, ásatásaival — autodidakta létére — közmegebecsülést vívott ki magának a hivatásos régészek között is.

Halálakor, nyolcvanegy éves korában, érdekes életút zárult

le. A Sopron környéki család Sümegen a módosabbak közé emelkedett. Apja vaske- reskedéssel — széles körű üzleti kapcsolatokat teremtve — jelentős vagyont gyűjtött. Darnay Kálmán ötödik gyermek volt a családban. Beszédhibája miatt le kellett mondania a tanári pályáról, s így apja foglalkozását követte. Hazai és külföldi iskolákban szerzett műveltsége azonban többre sarkallta. Apja üzletének átvétele után bontakozott ki érdeklődésének megfelelő tevékenysége: a múzeumi régészeti munka.

Korábbi visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy ehhez még gyermekkorában egy, a sümegi várban talált díszes reneszánsz sarkantyú adta az indítékot. A biztos anyagi háttér lehetővé tette, hogy a környékbeli földművesek, gazdák a vásáruért ne csak pénzzel, hanem régészeti, néprajzi tárgyakkal fizethessenek. Így gyarapodott gyűjteménye évről évre. Munkájára felfigyeltek a hivatásos régészek, múzeumi szakemberek is. *Rómer Flóris*, a hírneves Bakony-kutató így ismerte el érdemeit, megsejtve Darnayban az elhivatott történészt: „Én távozom, Te lépsz fel és kövesd nyomdokaimat!”

A hivatalos elismerés nem váratott sokáig magára. A Dunántúlon folytatott ásatásainak sikere, a Kisfaludy-hagyaték Nemzeti Múzeumnak történő ajándékozása te-

kintélyt szerzett számára. 1910-ben már a nemzet számára felajánlott múzeumának állami igazgatója. Ezzel megalapozta Sümeg híres gyűjteményét, amely — több támogatással, nagyobb megértéssel — országos gyűjtőkörű múzeumi helyé válhatott volna.

Több évtizedes múzeumi gyűjtőmunkája szerteágazó volt. Régészeti, helytörténeti, néprajzi, iparművészeti, numizmatikai és okmánygyűjteménye több ezer darabból állt. Bár ezek zöme helyi vonatkozású volt, a gyűjteményegyüttes országos értékűnek számított.

Régészeti anyagát vásárlással és ásatásokkal gyarapította. Több mint egy évtizeden át folytatta a csabrendeki hallstattkori urnatemető feltárását, amelynek gazdag leletanyagát számos folyóiratban publikálta. Eredményesen kutatta a Somló hegyi őskori telepet. (Gisimár címmel regényt is írt az őskori emberek életéről.) Lesence-tomajon pedig több, mint száz avarkori sírt tárt fel.

Néprajzi anyagát elsősorban a Sümeg környéki népi varrottasok, használati tárgyak és pásztorfaragások alkották. Iparművészeti gyűjteményét pedig országos jelentőségűvé fejlesztette az évek során.

Irodalmi tevékenysége szorosan kötődött gyűjtő- és kutatómunkájához. Írásait százával közölték a korabeli szépirodalmi, kultúrhistoriái és tudományos folyóiratok, napilapok. Elképzeléseinek megvalósítását szolgálta az egy évtizeden át saját kiadásban megjelentetett *A Sümegi Darnay-Muzeum Ingyen Naptára*. Tevékenyen résztvett a Kisfaludyak kultuszának megalapozásában. Összegyűjtötte a családra vonatkozó dokumentumokat. Ezek jelentik ma is az alapját az Emlékmúzeumnak. Adomái, romantikus történelmi regényei kedvelt olvasmányai voltak kora polgári rétegének. Értékes műve, a *Dunántúli várak és várkastélyok* ma is kéziratban van. Ebben 52 vár és kastély történetét ismerteti, 300 sajátkezű illusztrációval. (Ez utóbbiak értékes építészettörténeti források a mai kutatóknak.)

Gyűjteményének nagyságára jellemző, hogy egy 1937-es összeírásban közel húsz-ezer darab szerepelt. Később — még életében és egyetértésével — a múzeumi anyagot több részre bontották és különböző múzeumokba szállították. A Sümegen maradt anyagból új kiállítás nyílt, amely a Kisfaludy Múzeum nevet kapta. Ennek utódja a patinás Kisfaludy-szülőházban ma is meglévő Emlékmúzeum. Egy évtizede ugyanitt látható a Darnay-család hagyatékából bemutatott Darnay Kálmán emlékkiállítás, amely felidéri e nagyszerű ember életútját.

Veszprém megye honismereti kutatói tisztelettel adóznak emlékének.

Tölgyesi József

„Így csak a természet alkot!”

(Kis Jankó Boriról születésének századik évfordulóján)

Sokan vagyunk még, akikben a mezőkövesdi *Kis Jankó Bori* emléke eleven. Ma is látni véljük mongolos arcát, fürge mozdulatait, hallani halk, kissé rekedtes hangját, csodálni, amint főzéssel puhított ceruzája a vásznon vagy a papíron virágcsokrokat, vagy éppen virágoskerteket varázsol elénk. Emlékét mégsem emlékezetünk, hanem alkotásai örökítik meg igazán, s minden bizonytalanság túl születésének mostani századik évfordulóján, további számos évtized, sőt évszázad számára is.

Elsősorban mint „íróasszonyt”, grafikusművészt szoktuk emlegetni. Sok ezerre rúg azoknak a matyó hímzéseknek száma, amelyeket az ő kiemelkedő rajztudása, díszítő fantáziája, művészi tervező-alkotó készsége rajzolt elő. Akik még munka közben, szobájának saroklócája mellett az asztalra hajolva lát-

tuk, önkéntelenül a költő szavait idézzük: „Így csak a természet alkot!”

Mezőkövesd hímzésmotívumait, a rózsák, szegfűk tulipánok ezernyi változatát, a finoman hajlékony levél- és bimbófüzérek sokféle nemét hihetetlen leleményességgel szötte egységes felépítésű kompozícióvá. S emellett a hagyományos virágok — hasonlóan a hozzáértő kertészek nemesítő munkájához — keze alatt újabb és újabb változatokat hajtottak, másod-, harmadvirágokkal bővültek. Kocsányaik pedig továbburjazva a berajzolandó felület egyre újabb szelvényeit borították el, mígnem a hajtások, indák, levelek lassan meghódítottak minden helyet, amely rendelkezésre állt.

Tudós tanulmányozója úgy vélte, Kis Jankó Bori írásművészetében a centrális elv uralkodik, ceruzája a rajzfelület